

Radka Angerová: Mravní usuzování dětí ve školním věku. Bakalářská práce- posudek oponenta

Autorka svou práci staví na analýze rozhovorů s pěti klienty celodenního oddělení střediska výchovné péče. Rozhovorům předcházela předvýzkum, jenž spočíval v prostudování dokumentace klientů. Cílem práce, jak jej autorka nejlépe definuje v českém abstraktu, má být *stanovení toho, jaká dilemata tyto děti řeší, jak o nich morálně usuzují, s jakými motivacemi svého jednání se potýkají a proč došli právě k těm závěrům, které je nakonec dostaly do problematické situace* (s.3).

Z předvýzkumu, tedy z prostudování dokumentace, byly vytvořeny tři základní kategorie motivace. Z nich pak pramenily otázky v dílčích rozhovorech a do nich se měly vejít výpovědi klientů. Kategorie samy tedy už existovaly před samotným výzkumem a zároveň jsou, trochu poupravené a aplikované na respondenty ve výzkumu, prezentovány jako výsledek práce. Protože autorka posléze kategorie svědomitě propracovává, nemusela by tato skutečnost sama o sobě být na škodu, přesto v ní vidím několik nedostatků. Je trochu odvážné pouze na základě prostudované dokumentace mluvit o kategoriích motivace jako takové. V analýze rozhovorů je to jistě na místě, nicméně před výzkumem jako takovým je velkou otázkou, zda se z dokumentace dá zjistit motivace. Právě proto, že už od začátku autorka s motivacemi hlas libosti vs. Hlas reality, olíznuté zábradlí a instrumentální vztah pravidel, pracuje jako s kategoriemi, drží se jich pevně až do konce a tím ztrácí volnost je podle výsledků rozhovorů (které jsou pro celý výzkum stěžejní) upravovat, přejmenovávat nebo měnit jejich vztah. Je pravda, že několikrát zmiňuje, že kategorie olíznutého zábradlí nehrála podstatnou roli (např. s.41) a ve vlastní analýze s ní nakonec nepracuje. Již v začátku však její samotné stanovení jako kategorie motivace vidím jako diskutabilní. Není náhodou touha olíznout zábradlí (z filmu *Obecná škola*), resp. udělat něco jen proto, že se to nemá, určitou libostí, a není ona obecně známá pravda, že se to nesmí, hlasem reality (tzn. Není už předem jasné, třetí kategorie je vlastně velmi podobná té první?) ? Autorka se o tom v analýze rozhovorů evidentně přesvědčuje, nicméně s ní jako s kategorií nemusela od začátku vůbec pracovat. Další problematikou, které se bohužel věnuje jen okrajově, je vzájemný vztah kategorií. Ve shrnutí zmiňuje fakt, který je velmi podstatný pro celou analýzu a se kterým bohužel v kategorizaci více nepracovala: *Všechna práva třetí kategorie motivace byla v souladu a konzistentní s předchozí, první kategorií. Třetí kategorie vlastně vždy nasedala na první, jako ospravedlnění, vysvětlení toho, proč musel a převládl při rozhodnutí hlas libosti nad hlasem reality.* (s.46).

Právě na hodnotě oné třetí kategorie, resp. na právech, které autorka velmi výstižně

pojmenovala, jako by stála hodnota celé práce. Jak sama na několika místech uvádí, pouze ona definuje mravní dilema jako takové, tedy *střet dvou pravidel, která jsou obě přikazovaná a vyžadovaná* (s. 42). Kdyby s touto kategorií pracovala jako se stěžejní a ostatní dvě resp. jednu by nepopisovala odděleně, byla by povaha celé práce jistě ucelenější.

Několik apelů nutno zmínit v práci s odbornou literaturou. Jestliže tématem práce je morálka, tedy mravnost, je potřeba vysvětlit a teoreticky zakotvit tento pojem. Kde spočívá hranice mezi tím, co je mravní uvažování resp. chování a co už ne, tedy o čem by už tato práce být neměla? Proč pouze třetí kategorie motivace obsahuje morální usuzování? Autorka s odpověďmi na tyto otázky pracuje jako se samozřejmostí. Jde však o teorie, které byly už mnohokrát popsány a z nichž sama jistě vychází, proto by stálo za to zmínit je samé i jejich autory. (Jinak řečeno, nestačí v úvodu napsat, že vychází z Kohlberga a Piageta, ale nutno napsat, jak oni dva nebo jiní definují morálku jako takovou).

Za šalamounské řešení považuji *Srovnání výzkumu s relevantní literaturou* (s.50), kde autorka aplikuje dilematizaci respondentů na Kohlbergovy a Piagetovy stadia. Jednotlivá stadia i s citacemi popisuje v příloze, na niž odkazuje hned na začátku kapitoly. V samotném textu kapitoly s nimi pracuje volně bez citací (v případě Kohlberga, který se zdá být stěžejní). Jejich převádění do vlastních slov vůbec není nutné a daleko relevantněji by působilo, kdyby se citace objevovaly rovnou v textu.

Celá práce s literaturou spočívá pouze ve srovnání kategorií, resp. uvažování respondentů s jejich stadii morálního vývoje. Tento text se jistě hodí k tématu a stojí za to jej zmínit.

Nicméně celá práce postrádá uvedení teorie, z níž vzešla, což považuji za velký nedostatek. K formální stránce nutno dodat, že text celkově působí, že si jej autorka nestihla po sobě přečíst, jen v kapitole *Úvod* jsem našla pět interpunkčních či gramatických chyb na jedné stránce.

Splnění stanoveného cíle se autorce v zásadě podařilo. Podrobně popsala morální dilemata a motivace k nim vedoucí. Zvláště dobře se jí povedla popsat třetí, tedy hlavní kategorie motivace s jejími nároky na práva respondentů. Nebýt výše popsaných nedostatků zejm. v teoretických východiscích, hodnotila bych práci jako výbornou, takto hodnotím jako velmi dobrou.

Mgr. Hana Lukášová